

Prof. zw. dr hab. Joachim Śliwa
Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego
Profesor emerytowany

ul. Radzikowskiego 69A/10
31-315 Kraków

j.sliwa@uj.edu.pl

OCENA
DOROBKU, OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO ORAZ AKTYWNOŚCI BADAWCZEJ,
DYDAKTYCZNEJ I POPULARYZACYJNEJ DR JOANNY POPIELSKIEJ-
GRZYBOWSKIEJ
W ZWIĄZKU ZE WSZCZĘCIEM POSTĘPOWANIA HABILITACYJNEJ

Dr Joanna Popielska-Grzybowska jest absolwentką Uniwersytetu Warszawskiego; studia ukończyła w roku 1997. Następnie podjęła studia doktoranckie, ukończone w roku 2007 przyjęciem i obroną rozprawy doktorskiej pt. *The Pyramid Texts as Source of Topoi in the Coffin Texts (based on diagnostic spells)*, napisanej pod kierunkiem prof. Karola Myśliwca. W trakcie trwania studiów doktoranckich Joanna Popielska-Grzybowska ukończyła również studia podyplomowe w zakresie historii literatury, historii, historii filozofii i historii sztuki w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk (2000). Pracę dyplomową pt. *Faraon w drodze do nieba – egipska metaforyka życia i śmierci a obrazowanie symboliczne w Tekstach Piramid* napisała pod kierunkiem prof. Teresy Dobrzyńskiej.

W latach 1999-2004 Joanna Popielska-Grzybowska zatrudniona była w macierzystej uczelni jako lektor języka staroegipskiego. Następny, kilkuletni, niezwykle aktywny etap pracy zawodowej habilitantki (2004-2017) wiąże się z Akademią Humanistyczną im. prof. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku. W tym

okresie, początkowo jako asystent i następnie jako adiunkt, pełniła obowiązki dydaktyczne, w ostatnich latach kierując także kolejno Zakładem Kultur Starożytnych oraz Zakładem Kultur Afryki w Katedrze Archeologii i Antropologii Wydziału Historycznego pułtuskiej Akademii.

Z dniem 1 IX 2017 dr Joanna Popielska-Grzybowska zatrudniona została na stanowisku adiunkta w Instytucie Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu). Jednocześnie habilitantka kieruje pracami instytutowego Działu Wydawniczego.

Przez jakiś czas dr Popielska-Grzybowska kontynuowała zajęcia dydaktyczne w Akademii Humanistycznej w Pułtusk, podejmując także z czasem nowe wyzwania w Instytucie Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN. W latach 2020-2021 prowadziła konwersatoria dla doktorantów Szkoły Doktorskiej „Anthropos” Instytutów PAN. Z metodologią badań nad starożytnością zapoznawała w roku 2019 doktorantów Uniwersytetu w Lizbonie, natomiast od roku 2020 pełni funkcję dyrektora naukowego oraz wykładowcy i osoby prowadzącej warsztaty dla studentów The Annual School of Egyptology, Ancient Greek and Orientalistics Uniwersytetu w Bukareszcie.

Problematyka badawcza dr Joanny Popielskiej-Grzybowskiej, poczynając od tematyki pracy magisterskiej, koncentrowała się wokół szeroko pojmowanych zagadnień lingwistycznych związanych z interpretacją oraz znaczeniem i pojmowaniem egipskich Tekstów Piramid, „najstarszej księgi świata”.

Ocena dotychczasowego dorobku naukowego

Okres od uzyskania doktoratu (2007) obejmuje zatrudnienie habilitantki w Akademii Humanistycznej w Pułtusk oraz w Instytucie Kultur Śródziemnomorskich i

Orientalnych PAN w Warszawie. W obu tych instytucjach jej dorobek jest znaczny, a w Akademii Humanistycznej dodatkowo wspomagany był wysoko ocenianą działalnością dydaktyczną.

Niezależnie od dwóch książek, dr Popielska-Grzybowska ogłosiła drukiem w tym okresie 23 artykuły naukowe, w większości przygotowane w języku angielskim, wydane w recenzowanych publikacjach zbiorowych, w paru przypadkach posiadających charakter monograficzny. Parokrotnie są to teksty powstałe we współautorstwie, przy czym udział habilitantki zawsze przekracza 50%, sięgając nieraz nawet 70% (zob. II.2). Ponadto jest dr Popielska-Grzybowska autorką 12 artykułów zamieszczonych w publikacjach popularyzujących wyniki badań naukowych lub stanowiących sprawozdania konferencyjne (zob. II.2.3). W okresie po uzyskaniu doktoratu, dr Popielska-Grzybowska na łamach recenzowanych czasopism o zasięgu międzynarodowym ogłosiła drukiem 12 artykułów (zob. II.4.1). W międzynarodowym środowisku egiptologów dr Popielska-Grzybowska cieszy się dużym uznaniem jako ekspert, wybitny znawca najstarszego okresu w egipskich dziejach.

Zasadniczo dorobek ten grupuje się wokół zagadnienia, które stanowią studia nad egipskim okresem Starego Państwa, głównie nad kształtowaniem się ówczesnych pojęć religijnych zobrazowanych w tzw. Tekstach Piramid. Ważny element tych studiów stanowią także problemy lingwistyczno-translatorskie, związane z tłumaczeniami egipskich tekstów religijnych na współczesne języki europejskie. Niezależnie od wysokiej oceny publikacji pt. *Everything as One. A linguistic view of the Egyptian Creator in the Pyramid Texts* (2020) pamiętać należy także, iż istotną zasługą dr Popielskiej-Grzybowskiej jest również ponowne włączenie w obieg polskiej humanistyki, po upływie niemal całego stulecia (prof. A. Śmieszek, 1932), kompetentnego przekładu Tekstów Piramid z języka oryginału (*Teksty Piramid najstarsza „księga” Egipcjan wykuta w kamieniu*, 2021).

W okresie, który upłynął od uzyskania doktoratu, dr Popielska-Grzybowska uczestniczyła w realizacji grantu Komisji Europejskiej w ramach Programu „Kultura” (2007-2013): Archaeology in Contemporary Europe, projekt „Badania nad

przeszłością społeczną. Podstawy konceptualizacji z perspektywy archeologicznej”, pod kierunkiem prof. Stanisława Tabaczyńskiego. Zob. udział habilitantki w zbiorowej publikacji *Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji*, Warszawa 2012, s. 300-317.

W latach 2012-2015 dr Popielska-Grzybowska brała także udział w realizacji grantu EUROJOS finansowanym przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki (nr 0132/NPRH2/H12/81/2012), kierowanym przez prof. Jerzego Bartmińskiego. W tym przypadku pracowała nad założeniami projektu „Archeologiczno-językowy obraz świata ArcheoJOS”, zgodnie z jej słowami „mającego na celu potwierdzenie, że metody studiów językoznawczych mogą być użyteczne także w archeologii”. Praca w zespole realizującym ten projekt odegrała bez wątpienia istotną rolę w badaniach lingwistycznych habilitantki nad najstarszymi tekstami egipskimi. Jak stwierdza dr Popielska-Grzybowska, „udział w konwersatorium EUROJOS przyczynił się w znaczący sposób do nowatorskiego zaadaptowania przeze mnie metod językowego obrazu świata w badaniach języków starożytnych”.

Udział dr Popielskiej-Grzybowskiej w międzynarodowym życiu naukowym, w tym odpowiednio rozbudowane kontakty bezpośrednie, zasługują na szczególne potraktowanie. Jest to niezwykle ważny element jej aktywności i zarazem ważny komponent jej dorobku, traktowanego jako całość. Uwagę zwracają ponadto kierunki jej aktywności, obejmujące w znacznej mierze instytucje naukowe Portugalii, następnie Hiszpanii, Holandii oraz Rumunii i Chorwacji, niezbyt często uwzględniane przez naszych badaczy. Szczególnie istotne są związki habilitantki z Uniwersytetem w Lizbonie, gdzie dr Popielska-Grzybowska służy pomocą nie tylko przy ocenie prac magisterskich oraz udziałem w przewodach doktorskich, lecz także opiniami o charakterze eksperckim (zob. także niżej).

Dr Popielska-Grzybowska włączona została w kręgi kilku międzynarodowych redakcji i komitetów naukowych oraz organizacyjnych, przygotowujących ważne i cenione spotkania specjalistów. Należą do nich m.in. konferencje młodych egiptologów Europy centralnej. W sumie dr Popielska-Grzybowska była

organizatorem i współorganizatorem 17 międzynarodowych konferencji. Dodać należy, iż dr Joanna Popielska-Grzybowska posiada znaczne doświadczenie nie tylko jako organizator, lecz także redaktor materiałów kongresowych oraz monografii zbiorowych. Dzięki jej wysiłkowi drukiem ukazało się m.in. kilka tomów *Proceedings of the Central European Conferences of Young Egyptologists* oraz „Acta Archaeologica Pultuskiensia” (2008-2017).

W okresie od uzyskania doktoratu (2007) dr Joanna Popielska-Grzybowska odnotowała na swoim koncie 71 wystąpień na międzynarodowych spotkaniach i konferencjach naukowych (zob. II.5). W wielu przypadkach na specjalne zaproszenie powierzano jej wygłaszanie wykładu plenarnego lub inauguracyjnego, czy też przewodniczenie odpowiedniej sekcji i prowadzenie obrad. Oprócz konferencji o charakterze międzynarodowym, organizowanych w Polsce, habilitantka uczestniczyła z referatami w spotkaniach, które odbyły się w następujących krajach: Chorwacja, Czechy, Egipt, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Portugalia, Rumunia, USA, Wielka Brytania, Włochy.

W ostatnim okresie (poczynając od roku 2018) powierzono dr Popielskiej-Grzybowskiej kierowanie działem wydawniczym Instytutu Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN. Niezależnie od istniejących od lat serii wydawniczych, związanych z aktywnością terenową polskich badaczy, pod jej opieką redakcyjną ukazało się siedem tomów monografii naukowych, skierowanych do czytelnika polskiego w celu udostępnienia szerszemu kręgowi odbiorców wyników badań prowadzonych przez pracowników Instytutu Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN (seria *Paideia*, t. I-VII). Realizowany jest tym samym ważny postulat upowszechniania wyników badań naukowych własnej instytucji w szerszych kręgach społeczności akademickiej oraz poza nią.

Dr Popielska-Grzybowska jest członkiem International Association of Egyptologists, International Society for Ethnology and Folklore oraz Polskiego Towarzystwa Afrykanistów. W roku 2015 powołana została jako członek-korespondent w skład portugalskiego Centro de Humanidades, natomiast w roku 2019 uzyskała

wyróżnienie jako Senior Research Fellow, brytyjskiej The Ancient Egypt Foundation. Jako członek-założyciel aktywnie uczestniczy w pracach Towarzystwa Naukowego Educare oraz Stowarzyszenia Uniwersytetów Dziecięcych.

Ocena osiągnięcia naukowego pt. *Everything as One. A linguistic view of the Egyptian Creator in the Pyramid Texts*, Warszawa-Wiesbaden 2020, Harrasowitz Verlag, ss. 400, ISBN 978-3-447-11459-2

W dorobku naukowym dr Joanny Popielskiej-Grzybowskiej problematyka dotycząca tzw. Tekstów Piramid stanowi element niezwykle ważny. Habilitantka jest autorką licznych opracowań z tego zakresu, ogłaszanych na łamach czasopism naukowych o zasięgu międzynarodowym (zob zestawienie w „Autoreferacie” oraz w *Everything as One*, s. 365-368). Wielokrotnie występowała też z referatami na specjalistycznych konferencjach i sympozjach naukowych, organizowanych zarówno w kraju, jak i w ośrodkach zagranicznych. Z myślą o polskim czytelniku habilitantka przygotowała także oddzielne opracowanie pt. *Teksty Piramid Najstarsza „Księga” Egipcjan wykuta w kamieniu* (Warszawa 2021, ss. 356). Dla polskiej humanistyki ma ona ogromne znaczenie, gdyż niezależnie od wprowadzenia w tajniki badawcze, autorka przedstawiła tu również kompetentny przekład Tekstów Piramid na język polski.

Przed dwoma laty ukazała się monografia dr Popielskiej-Grzybowskiej, stanowiąca podsumowanie jej wieloletnich badań nad tą kategorią tekstów, sięgających zarania naszej cywilizacji. We wniosku złożonym do Rady Naukowej Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie publikacja ta stanowi osiągnięcie naukowe, wskazane przez autorkę jako podstawa o ubieganie się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Omawiana publikacja pt. *Everything as One. A linguistic view of the Egyptian Creator in the Pyramid Texts* wydana została bardzo starannie we współpracy z zasłużonym wydawnictwem Harrasowitz Verlag w Wiesbaden.

Układ pracy jest przejrzysty. We wstępnej części autorka omówiła kolejno stan

badań nad Tekstami Piramid oraz metodologiczne podstawy swego podejścia do tej kategorii przekazów. Ten ostatni element jest niezwykle istotny, gdyż autorka, oprócz metod badania źródeł pisanych, stosowanych standardowo w archeologii, wykorzystuje w swej monografii metodologię wypracowaną we współczesnej lingwistyce antropologicznej (językowy obraz świata/linguistic worldview). Z metodologią tą autorka zapoznała się dzięki współpracy z tzw. Lubelską Szkołą Etnolingwistyki, z zamiarem zastosowania jej założeń w studiach nad zbiorem tekstów religijnych, najstarszych w dziejach naszej cywilizacji. Teksty te, umieszczane początkowo w grobowcach władców okresu Starego Państwa, we fragmentach spotykane są później w egipskim piśmiennictwie religijnym aż po czasy ptolemejskie (Teksty Sarkofagów, Księga Umarłych). Teksty Piramid umieszczane były w podziemnych pomieszczeniach grobowców, niedostępnych po zakończeniu ceremonii pogrzebowych. Zgodnie ze sformułowaniem autorki, celem jej opracowania jest przeprowadzenie konsekwentnej analizy koncepcji religijnej i językowej Tekstów Piramid, by wykorzystać ich unikatowy charakter jako dodatkowe źródło wiedzy na temat starożytnej cywilizacji egipskiej. Tym kwestiom poświęcone są kolejne rozdziały monografii, w których autorka stara się prześledzić konstrukcję wszechświata zobrazowanego w tej kategorii tekstów, omawiając wizję egipskiego świata bogów oraz bóstw i stworów zamieszkujących egipskie zaświaty.

Analizy przeprowadzone przez autorkę stanowią istotną próbę rekonstrukcji ogólnego systemu i podstawowych cech myśli religijnej Egipcjan w okresie tworzenia/powstania i wykorzystywania Tekstów Piramid. Stanowiły one ważny element w kształtującej się ideologii władcy, zarówno w jego ziemskiej jak i kosmicznej roli, w tym jako stwórcy (Creator). Autorka wykazuje m.in. wyraźny związek czy wręcz identyfikację faraona z Atumem jako stwórcą, co stanowi dość istotny głos w dyskusji toczony od lat przez specjalistów. Sporo uwagi w świetle analizowanych tekstów poświęciła też autorka rozpoznaniu roli boga Ra jako stwórcy, w rezultacie przeprowadzonych badań dochodząc do wniosku, iż nie pełnił jeszcze wówczas tej funkcji.

Monografię przedstawioną przez dr Joannę Popielską-Grzybowską w związku ze wszczęciem postępowania habilitacyjnego uważam za osiągnięcie istotne nie tylko w jej indywidualnym dorobku, lecz uznać ją należy również za poważny wkład środowiska polskich egiptologów i lingwistów w interdyscyplinarne badania nad dziedzictwem cywilizacji starożytnego Egiptu.

Działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzacja

W ostatnich latach dr Joanna Popielska-Grzybowska prowadziła szeroko rozwiniętą i zróżnicowaną działalność dydaktyczną i popularyzacyjną, związaną bezpośrednio z jej zainteresowaniami badawczymi i realizowanymi przedsięwzięciami. Już w okresie studiów doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim dr Popielska-Grzybowska prowadziła dla studentów archeologii zajęcia jako lektor języka staroegipskiego (w latach 1999-2004). Natomiast w okresie obejmującym lata 2004-2017/2021, jako pracownik Akademii Humanistycznej im. prof. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusku, habilitantka prowadziła szereg zajęć (wykłady, ćwiczenia, konwersatoria) na następujących kierunkach: archeologia, historia, pedagogika, zarówno na studiach I i II stopnia jak i na studiach doktoranckich. W przeprowadzanych ankietach studenckich jej zajęcia oceniane były zawsze bardzo wysoko. Dr Popielska-Grzybowska pełniła również funkcję recenzenta prac licencjackich oraz promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim (Akademia Humanistyczna im. A. Gieyszтора w Pułtusku. Zob. Autoreferat, 5.1.1). Ponadto, w ramach współpracy nawiązanej z Uniwersytetem w Lizbonie, rozwijającej się na wielu płaszczyznach, habilitantka powoływana jest jako recenzent prac magisterskich i członek komisji doktorskich oraz jako ekspert na potrzeby ewaluacji i akredytacji kierunków studiów, a także na potrzeby grantów i programów stypendialnych.

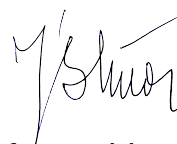
Nie powinno ulegać wątpliwości, iż w szerokim zakresie aktywności dr Popielskiej-Grzybowskiej ważne miejsce zajmuje również popularyzacja kultury starożytnego Egiptu i innych cywilizacji śródziemnomorskich. Choć w swych działaniach nie pomija osób dorosłych, to habilitantka od lat skupia się na odbiorcach raczej rzadko dostrzeganych, mianowicie na dzieciach i młodzieży (zob. II.2.3 oraz 6.3). Od dziesięciu lat jest m.in. twórczynią i koordynatorem oraz opiekunem merytorycznym Humanistycznych Uniwersytetów Dziecięcych. W ich ramach prowadzony jest cykl warsztatów dla dzieci (Egiptologiczna Szkoła Letnia), organizowanych na linii Lizbona-Pułtusk-Warszawa. Z okazji Dnia Dziecka przez kilka lat dr Popielska-Grzybowska organizowała coroczne archeologiczno – kulturowo - językoznawcze spotkania warsztatowe przeznaczone dla najmłodszego kręgu odbiorców. Z jej inicjatywy w latach 2008-2017 trwała ścisła współpraca z nauczycielami historii i uczniami jednego z liceów w Pułtusk. Ponadto dr Popielska-Grzybowska przez kilka lat prowadziła liczne spotkania dotyczące problematyki starożytnych kultur śródziemnomorskich oraz ich języków (dawnych i współczesnych) w szkołach podstawowych, Centrum Naukowym Kopernik, Telewizji Polskiej, Polskim Radio oraz w Muzeum Regionalnym w Pułtusk. Od wielu lat trwa też jej współpraca z mazowieckimi Uniwersytetami III Wieku (Jabłonna, Legionowo, Nasielsk, Pułtusk, Serock, Wyszaków). Ten popularyzacyjny nurt aktywności dr Popielskiej-Grzybowskiej znajduje także wyraz w jej działaniach organizacyjnych na rzecz Stowarzyszenia Uniwersytetów Dziecięcych oraz Towarzystwa Naukowego Educare (jak już wspomniano, jest jednym z jego założycieli).

Konkluzja

Zgodnie z moim przekonaniem, zarówno dotychczasowy dorobek naukowy jak i pozostałe dokonania dr Joanny Popielskiej-Grzybowskiej dowodzą jej odpowiednich kompetencji, a także niezbędnej samodzielności badawczej i umiejętności kierowania specjalistycznymi zespołami badawczymi. Podkreślić chciałbym, iż osiągnięcie naukowe przedstawione przez habilitantkę (*Everything as*

One. A linguistic view of the Egyptian Creator in the Pyramid Texts), jak również całokształt jej dorobku oceniam bardzo wysoko, uznając tym samym za właściwy do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie *archeologia*, zgodnie z kryteriami wskazanymi w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” R. 3, art. 219, pkt 1,2.

Z pełnym przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie dr Joanny Popielskiej-Grzybowskiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.



Prof. Joachim Śliwa

Kraków, 9 sierpnia 2022